

מדרשי חורבן

כוחה של קהילה להמעיט צער שבעולם ליאורה אילון

"בְּכוֹ תִבְקָה בְּלִילָה" (איכה א, ב)

"בְּלִילָה" שכל הבוכה בלילה, השומע קולו בוכה כנגדו. (תלמוד בבלי, סנהדרין קד ע"ב)

"בְּכוֹ תִבְקָה" אינו אלא לשון ציווי. חייב אדם לבכות בצערו של שכנו שמת עליו בנו. לא כל שכן, בצערה של שכנתו, שמת עליה בנה, או מתה עליה בתה. שכך הוא נוטל מעט ממנה או ממנו, ומשים עצמו מעט כשכנתו או כשכנו.

"בְּלִילָה". שכן ביום שכניו רואים בו את צערו, ואף בוכים עמו. בלילה, שרוי אדם בצערו לבדו, ועל כך נאמר "בְּכוֹ תִבְקָה בְּלִילָה". שיהיו שכנו ושכנתו בוכים עמו בלילה, ומשנחלקים הבכי והצער, הם מתמעטים במקצת בעולם.

*

מעשה באשה אחת, שכנתו של רבן גמליאל, שמת בנה. והייתה בוכה עליו בלילה.

שמע רבן גמליאל קולה, ובכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו.

למחר הכירו בו תלמידיו, והוציאוה משכונתו. (תלמוד בבלי סנהדרין קד ע"ב)

והרי קיים רבן גמליאל מה שכתוב, "בְּכוֹ תִבְקָה בְּלִילָה" (איכה א, ב) ולמה הוציאוה משכונתו? אמרו תלמידיו: שנשרו ריסי עיניו. לפי שהיה בוכה לבדו, ואין שכניו ושכנותיו שומעים בכיו, ולא היו בוכים איתו על אותה שכנה. לפיכך הוציאוה משכונתו. שהייתה אותה אישה בעיניהם כאברהם אבינו, עליו נאמר: 'למה היה אברהם אבינו דומה? לצלוחית של פפלוסימון מוקפת צמיד פתיל, ומונחת בזווית, ולא היה ריחה נודף. כיוון שנטלטלה נדף ריחה, כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו טלטל עצמך ממקום למקום ושמדך מתגדל בעולם "לך לך" (בראשית יב, א)'. ביקשו התלמידים להוציא אותה משכונתה, שתהא מטלטלת בעולם, מחזרת אחר השכונות, מבכה את בנה, ויהא קולה כשופר ההולך מסוף העולם ועד סופו, וקורא: "בְּכוֹ תִבְקָה בְּלִילָה", שקהילת ישראל אתם. ולא יהא רבן גמליאל בוכה עליה לבדו בלילה, אלא יהיו אנשי קהילתו והקהילות כולן בוכים עמהם יחד, ובכך, יתמעט במקצת הצער בעולם. וכיוון שניטלטה בשכונותיהם, היו בוכים עמה אנשי השכונות, והיו דמעותיהם מזככות נפשותיהם. ומשכך, נחה דעתה, ומצאה מעט מנוח לנפשה.

הערות

למה היה אברהם אבינו דומה - בראשית רבה לט סימן ב (מהד' תו"א עמ' 366). **צלוחית של פפלוסימון** – בושם יקר שאדם מתבשם בו וריחו נודף מרחוק, כך היה שמעו של אברהם הולך בכל הארצות.

נורית הירשפלד סקופינסקי

כשחרב הבית, כשחרב עלינו עולמנו בשבעה באוקטובר, דומה היה עלינו כי סיפורי החורבן יצאו מתוך האותיות בנות האלפיים. המילים קרמו עור וגידים ונהיו למציאות עכשווית אבלה, כפוויה ודוויה, וקשים הדברים לאומרם, ואי אפשר לפה לפרשם.

א.

מעשה במרים בת תנחום, שנשבת היא ושבעת בניה. נטלן קיסר ונתנן לגיו מן שבעה קנקלין [לתוך שבעה חדרים].

הביא את הראשון ואמר לו: השתחוה לצלם. אמר לו: חס ושלום, איני משתחוה לצלם. אמר לו: למה? – מפני שכך כתיב בתורתנו 'אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ' (שמות כ, ב). מיד הוציאו והרגו. הוציא השני... הוציא השלישי... הוציא הרביעי... הוציא החמישי... הוציא הששי... הוציא השביעי, והוא היה הקטן שבכולן. אמר לו: בני, השתחוה לצלם. אמר לו: חס ושלום. ... מיד צוה עליו להרגו, נפלה אמו עליו, והיתה מחבקתו ומנשקתו, ואמרה לו: בני, לך אצל אברהם אביכם, ואמור לו, כך אמרה אמי: אל תזוח דעתך עליך ותאמר בניתי מזבח, והעליתי את יצחק בני, הרי אמנו בנתה שבעה מזבחות, והעלתה שבעה בנים ביום אחד. אתה ניסיון, ואני מעשה. עד שהיתה מנשקתו ומחבקתו, גזר עליו והרגוהו עליה. ... לאחר ימים נשתטית אותה אשה ונפלה מן הגג ומתה, לקיים מה שנאמר: 'אֲמַלְלָה יְלֻדָּת הַשָּׁבָעָה' (ירמיה טו, ט). ובת קול יוצאת ואומרת: 'אִם הַבָּנִים שָׁמְחָה' (תהלים קיג, ט). ורוח הקודש צווחת ואומרת: 'עַל אֱלֹהֵי בֹכֵיָה' (איכה א, טז). (איכה רבה א, נ)

כשחרב הבית נרצחו שבעת בניה של מרים בת תנחום לנגד עיניה, שסרבו להשתחוות לצלם.

בשעה שבאו לשחוט את אחרון בניה, בקשה מרים בת תנחום מבנה הקטן: "בני, לך אצל אברהם אביכם. אמור לו, כך אמרה אמי: אל תזוח דעתך עליך, ותאמר בניתי מזבח והעלתי את יצחק בני. הרי אמנו בנתה שבעה מזבחות, והעלתה שבעה בנים ביום אחד! אתה ניסיון, ואני מעשה!"

כשחרב עלינו עולמנו בשבעה באוקטובר, עמדו סבתות, סבים, דודות ודודים מול בתים שרופים וחרבים של משפחות שלימות שהיו ואינן עוד. במבט הלום ודומם כמו פונים אל בעלי המעמד, והשררה האמוניים על בטחונה ועתידה של האומה, זועקים באימה: "איפה הייתם?! אנחנו מעשה, ואתם לא עמדתם בניסיון".

מרים בת תנחום ידעה כי ילדיה בחרו במוות ובלבד שלא יעברו על 'יהרג ובל יעבור', וסופה, שנשטית ונפלה מן הגג ומתה. "ורוח הקודש צווחת ואומרת: על אֱלֹהֵי בֹכֵיָה (איכה א, טז)".

ואילו בני משפחות אלה, מה יהא עליהם? שאפילו נחמה פורתא זו לא נמצאת להם? מה תצווה רוח הקודש על נשות ואנשי העוטף שנמחקו משפחותיהם ביום אחד?

הערות

וקשים הם הדברים לאומרים, ואי אפשר לפה לפרשם – ראו לדוגמה בראשית רבה כב, ט.

ב.

ברוריא דביתהו דרבי מאיר ברתיא דרבי חנינא בן תרדיון הואי אמרה לו זילא בי מלתא דיתבא אחתאי בקובה של זונות שקל תרקבא דדינרי ואזל אמר אי לא איתעביד בה איסורא מיתעביד ניסא אי עבדה איסורא לא איתעביד לה ניסא אזל נקט נפשיה כחד פרשא אמר לה השמיעני לי אמרה ליה דשתנא אנא אמר לה מתרחנא מרתח אמרה לו נפישין טובא (ואיכא טובא הכא) דשפירן מינאי אמר שמע מינה לא עבדה איסורא כל דאתי אמרה ליה הכי

(תלמוד בבלי עבודה זרה יח ע"א)

תרגום:

ברוריה אשתו של ר' מאיר, בתו של ר' חנינא בן תרדיון הייתה. אמרה לו: זול בי הדבר שיושבת אחותי בקובה של זונות. נטל שלושה קבים של דינרים והלך. אמר: אם לא נעשה בה איסור, ייעשה נס, אם עשתה איסור לא ייעשה לה נס. הלך, ועשה עצמו כאחד פרש, אמר לה: הישמעי לי. אמרה לו: במחזור אני. אמר לה: אני רותח [תרגום אחר: אני אחכה]. אמרה לו: המחזור שלי רב [תרגום אחר: יש נשים הרבה], (ויש טובות כאן) שיפות ממני. למד מכאן, שלא עשתה איסור, כל שבא אמרה לו כך.

כשחרב הבית וכוחם של בריונים גבר, נחטפה אחותה של ברוריה והושמה בקובה של זונות. מבטה וקולה של ברוריה הדוחקת בבעלה לגאול את אחותה, זועקים את חרדותיה מחילול הגוף והנפש בתוך האופל ובתוך הזוועה. ור' מאיר, מה הוא אמר: "אם לא נעשה בה איסור, ייעשה נס, אם עשתה איסור לא ייעשה לה נס". למי נתונה הדאגה? לא להלכך נפשה של האישה האומללה, כי אם לדקדוקי ההלכה. היא תשחרר באמצעות נס, רק אם ימצאנה טהורה. במקום שאין בו חירות – נתבע ממנה שתנהג כבת חורין. הלך ומצאה טהורה וזיכה אותה בפדיונה.

אתמהה. אילו נאנסה בשבי, לא היה מתקיים לה נס?

ואנו, כשחרב עלינו עולמנו בשבעה באוקטובר, וראינו נשים ועלמות נחטפות ושמעו אוזנינו סיפורי זוועות ואינסוף – מאותה שעה לא פסק לפרפר ולדמם ליבנו, ולא חדלה מלהיטרף רוחנו ולא עצר גופנו מלכאוב בכל מאודנו ובכל לבבנו – על אותן נשים שלא רואות אור יום, ולא רואות אורה של אנושיות.

חשיכה שולטת בהן, גופן מחולל ונפשן נטרפת. נושקת שוועתנו לשוועתן ומייחלת לגאולתן ולשחרורן, וקוראת לניסים ולכוחות עליונים שיניעו כוחות תחתונים, עד שיצילו אותן משביין ויצילו אותן בשובן.
ג.

מעשה במרים בת ביתוס שקדשה יהושע בן גמלא, ומנהו המלך להיות כהן גדול, ונכנסה פעם אחת לראות, ואמרה: אלך ואראה אותו כשהוא קורא ביום הכיפורים בבית המקדש. והוציאו לה טפטיות [שטיחים] מפתח ביתה עד פתח בית המקדש כדי שלא יתיחפו רגליה, ואף על פי כן נתיחפו רגליה.

...

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: אראה בנחמה אם לא ראיתיה שקשרו שערותיה בזנבי סוסיהם של ערביים, והיו מריצין לה מירושלים ועד לוד, וקראתי עליה הפסוק הזה הַרְכָּה בָּךְ וְהַעֲנֵנָה (אֲשֶׁר לֹא נִסְתָּה כִּף רַגְלָהּ הֵצֵג עַל הָאָרֶץ, מִהֲתַעֲנֵג וּמִרָדָּךְ - תִּרְעַע עֵינֶיהָ בְּאִישׁ חִיקָה וּבְבִנָּה וּבְבִתָּה). (דברים כח, נו) (איכה רבה א, מז)

כשחרב הבית, היו מחריבינו מענים את אנשי ירושלים: מבזים, משפילים, מכאיבים ורוצחים. קשרו שערותיה של מרתה בת ביתוס בזנבי סוסיהם של ערביים, והיו מריצים מירושלים ועד לוד. כשחרב עלינו עולמנו בשבעה באוקטובר, היו שוסינו חוטפים וגוררים, מושכים בשיער, בגוף, בבגדים; רוצחים, כולאים ומרעיבים.

מה בין מרתא בת בייתוס לבין קדושי וקדושות השבעה באוקטובר?
מרתא בת בייתוס מגבירות ירושלים הייתה, ואילו קדושות וקדושי השבעה באוקטובר מן הכפר ומן הספר המה.

מרתא בת בייתוס, "לא נסתה כף רגלה הציג על הארץ מהתענג ומרדך" - מנותקת הייתה מן האדמה, שפרשו שטיחים לרגליה עד בית המקדש, ואילו קדושי וקדושות השבעה באוקטובר, אנשי ונשות האדמה המה: אנשי השדות והחממות, הטבע והכלניות; גבנים, דבוראים, רפתנים, ולולנים. מרתא בת בייתוס בעלת קשרים עם המלכות ומעשירות ירושלים הייתה, ואילו קורבנות השבעה באוקטובר רחוקים מן השררה ומן הממון: צעירי וצעירות הנובה, התצפיתניות, הלוחמים שחירפו נפשם מתוך בחירה או בעל כורחם; הנטבחים והנטבחות משדרות ומאופקים, מחופי הים, מהדרכים ומהקיבוצים, מאורחי העוטף ומהעובדים הזרים.

אמר ירמיהו "בַּיָּמִים הֵהֵם לֹא יֵאמְרוּ עוֹד אֲבוֹת אֶכְלוּ בֶסֶר וְשָׁנֵי בָנִים תִּקְהֶינָה" (ירמיהו לא, כח). קשה הדבר לאמרו, ואי אפשר לפה לפרשו: בימים האלה יאמרו: שיני בנים קדושים קהו, בשל הבוסר – שאותו לא הם, ולא אבותיהם אכלו.

כל דמי אחי ואחיותיי צועקים אלי מן האדמה

גילי זיוון

'קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה' (בראשית ד, ו)

אמרו: אל תקרי 'קול' אלא 'פלי'.
שנאמר 'דמי אחיך צועקים' אינו אומר 'דם אחיך' אלא 'דמי אחיך', מכאן למדנו שרבים היו חללי שבעה בעשירי: גברים ונשים, נערים ונערות, ילדים וילדות, טף וזקנים. אמרו מעתה: כל דמי אחי ואחיותיי צועקים אלי מן האדמה.

... 'צעקים אלי' – אל מי שאמר 'נעשה אדם בצלמנו' (בראשית א, כו).

דבר אחר: 'אלי' – אל כל אחד ואחת. כל מי שברא בו אלוהים אזנים לשמוע אינו יכול עוד לאטום אוזניו משמוע צעקות הנרצחים, שנאמר, 'בן אדם בתוך בית המרי אפה ישב אפר עינים להם לראות ולא ראו אוננים להם לשמע ולא שמעו' (יחזקאל יב, ב).

אמר הקב"ה: אני שומע קולות צעקה מן האדמה ואתם שומעים. אתם בוכים על יקיריכם שאינם עוד. ואני בוכה 'כי רבה רעת האדם בארץ' (בראשית ו, ה).

'ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו' (בראשית ד, ח)

וכי 'שדה' היה שם, הלוא שדות רבים היו שם. שדות שהוכנו לזריעה, שדות חיטה שטרם נבטו, שדות נגב מייחלים לגשם. אלא שקיצר הכתוב ואמר 'שדה', ללמד שאצה לו השעה לקין והיו בעיניו כל השדות הפרושים עד גדר הגבול כשדה אחד קטן, ומיהר וחצה המרחק, וכיוון הרובה 'ויהרגהו'. ולא קין אחד בלבד היה שם, אלא מאות רבות.

פורצים, רומסים ושוחטים.

וילדה בכפר עזה, רואה ושותקת. אינה משמיעה קול ואומרת בלבה: 'יהיה כל מצאי – יהרגני' (בראשית ד, יד).

ונער, קופץ מחלון ממ"ד מעשן ושואל: היכן אסתיר? 'כי רבים חללים הפילה וצעמים כל הרגיה' (משלי ז, כו).

והאדמה? האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחינו ואחיותינו נאנקת מעומס הכאב.

התדע אדמת הנגב נחמה? האם תספ תת כחה? האם עוד תדשא הארץ דשא עשב, עץ פרי עשה פרי?

'ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן' (בראשית ד, טז)

ואנו נתהפך עלינו הסיפור, שנאמר 'כי דור תהפכת המה' (דברים לב, כ). הפעם, לא קין הוא הנע ונד, אלא דווקא השורדים שניצלו מן האש והחרב.

'וישב בארץ נוד' – שכל מי שנמלט מארץ גזרה היה לינע ונד בארץ.

'בארץ נוד' – ארץ שכל הגולים נדים שם. נודדים מפה לשם כל הימים.

דבר אחר, 'בארץ נוד' – 'נוד' מלשון נד בראשו. שוותיקות בארי נדות בראשן ואומרות: הן גירשתם אותנו היום מעל פני האדמה.

דמו של הנרצח ודם זרעיותיו – ראו משנה, סנהדרין, ד, ה. לראות מהיכן נפשו יוצאה – בבלי סנהדרין לו ע"ב.

פדיון שבויים

אשרת שהם

האיש קודם לאישה להחיות ולהשיב אבדה. והאישה קודמת לאיש לכסות, ולהוציאה מבית השבי. בזמן ששניהם עומדים לקלקלה, האיש קודם לאישה.

(משנה הוריות ג, ז)

פדיון שבויים מצוה רבה היא. אמר ליה רבא לרבה בר מרי: מנא הא מילתא דאמור רבנן [תרגום: מניין דבר זה שאמרו חכמים] דפדיון שבויים מצוה רבה היא? אמר ליה: דכתיב "וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֲלֶיךָ אָנָּה נָצָא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה' אֲשֶׁר לְמֹת לְמֹת וְאֲשֶׁר לְחָרֵב לְחָרֵב וְאֲשֶׁר לְרָעַב לְרָעַב וְאֲשֶׁר לְשָׂבִי לְשָׂבִי" (ירמיהו טו, ב). ואמר רבי יוחנן: כל המאוחר בפסוק זה קשה מחבירו. חרב קשה ממוות... רעב קשה מחרב... שבי קשה מכולם דכולהו איתנהו ביה [תרגום: שכולם נמצאים בו].

(תלמוד בבלי, בבא בתרא ח ע"ב)

שבי קשה מכולם דכולהו איתנהו ביה [תרגום: שכולם נמצאים בו].

משום כך אמרו, 'והאשה קודמת לאיש לכסות, ולהוציאה מבית השבי.'

ואלמה קודמת לאיש להוציאה מבית השבי?

משום דחשש אונס בשבי. שנאמר בשרה, "וַיֵּרְאוּ הַמִּצְרִים אֶת הָאִשָּׁה כִּי יָפָה הוּא מְאֹד ... וַיַּחַלְלוּ אֶתָּה אֶל פְּרָעָה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרָעָה" (בראשית יב, יד-טו). ואין לקיחה אלא לבעילה שנאמר, "וְאָקַח אֶתָּה לִי לְאִשָּׁה" (שם יב, יט).

ועוד נאמר בשרה, "וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְאָךְ גָּרַר וַיִּקַּח אֶת שָׂרָה" (שם כ, ב). אפשר מדעתה הלכה? אלא לקחה על כרחיה שלא בטובתה. כמו שנאמר בדינה, "וַיִּקַּח אֶתָּה וַיִּשְׁכַּב אֵתָּה וַיַּעֲנֶה" (שם לד, ב).

מה שרה אשה יפת תואר היתה, כיון שנזדמנה לאבימלך בימי שלום ולקחה על כרחיה, לא הספיק לאונסה, שאמר לו הקדוש ברוך הוא בחלום: "הֲנִיךָ מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ" (שם כג, ג), ולסוף, נפדתה. אבל בשעת מלחמה נאמר, "וַיִּרְאֶינָה בְּשָׂבִיָּה אִשְׁתֵּי יָפֹת תֹּאֵר וְחִשְׁקָתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לָּךְ לְאִשָּׁה" (דברים כא, יא). שבשעת מלחמה 'לבעול יש פנאי', ואין אדם עומד בפני יצרו לענות את השבויה ולאונסה, שאין מושיע לה. ואין אדם עומד בפני שנאתו, ומבקש להתעמר בשבויה שנאמר, "תִּתַּחַת אֲשֶׁר עָנִיתָ" (שם כא, יד).

משום כך אמרו 'והאשה קודמת לאיש לכסות, ולהוציאה מבית השבי.'

אם כן, כיצד אמרו רבותינו, 'בזמן ששניהם עומדים לקלקלה, האיש קודם לאישה?'

שאיין קלקלה אלא כקלקולה של סוטה, שנאמר, 'הרואה סוטה בקלקולה' - בין בקלקול שקלקלה ושבין בקלקול שעושים בה. ועוד, כמקלקל העושה מלאכה שאינה צריכה לגופה, ובעל לשם ביזוי והשפלה. ואמרו חכמים: שהאישה רגילה ואין האיש רגיל.

איני?! וכי האישה רגילה יותר מהאיש בצער בעילה שלא מרצונה?

אמרו - האיש מתבייש יותר. שנאמר בלוט ובאנשי סדום שאמרו לו, "אִיָּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיָאֵם אֵלֵינוּ וְנַדְעָה אֲתָם" (בראשית יט, ה). ומה עשה לוט? הוציא להם בנותיו, שנאמר, "הֲנִיָּה נָא לִי שְׂתֵי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיָאָה נָא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֶל תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי" (שם יט, ח). שהרי לוט שבוי היה במלחמה, וידע צער שבי וקלקלתו.

אבל רחמנא מצר וחומל על הנשים ועל האנשים כאחד, שנאמר, "וַיִּחְזְקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׂתֵי בָנָתָיו בְּחֻמְלָת ה' עָלָיו וַיִּצְאָהוּ וַיִּנְחָהוּ מִחוּץ לְעִיר" (שם יט, טז). ולא מקדים אשה לאיש או איש לאשה אלא מצילם כולהון מידם. ככתוב, "וַיִּשְׁמַעְתָּ הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שְׁבִתְךָ אֶת תַּפְלֹתֶם וְאֶת תַּחֲנֻנֹתֶם... וַנִּתְּתֶם לְרַחֲמִים לְפָנַי שְׁבִיָּהֶם וְרַחֲמוּם" (מלכים א' ח, מט-נ).

ואף אנו, בימי מלחמה ושבי ומשחית מצווים לעסוק בפדיון שבויים ושבויים הנשים והאנשים על אחת כמה וכמה, ש"שבי קשה מכולם".

הערות

ואלמה – ומדוע. **לְקַחָהּ עַל כְּרַחַה שְׁלֹא בְטוֹבָתָה** – לעניין שרה ואבימלך ראו ילקוט שמעוני בראשית רמז פח. ונזכר גם בעניין הסוטה ירושלמי סוטה פרק ג הלכה ב, דף יד ע"ב. **לבעול יש פנאי** – תלמוד בבלי כתובות כז ע"א. ומפרש רש"י: דתקיף להו יצרייהו. **ואיתימא** – ואם תאמר. **הרואה סוטה בקלקולה** – תלמוד בבלי נזיר ב ע"א. **מלאכה שאינה צריכה לגופה** – אחת מל"ט מלאכות האסורות בשבת שנעשית שלא לצורך גוף המלאכה, אלא לצורך אחר. וכאן בהשאלה לאונס שלא נעשה לשם מיניות או פרוין אלא לשם עינוי. **ומאי טעמא** – מהו הטעם. **שהאישה רגילה ואין האיש רגיל** – תלמוד ירושלמי, הוריות, פרק ג משנה ד: שניהם עומדים בקלון האיש קודם לאישה למה? שהאישה דרכה לכן והאיש אין דרכו לכן. **איני?! –** כך היא! **רחמנא** – הקב"ה. **ולוט שבוי היה** – בראשית יד, יד-טז: "וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיִּרְקַע אֶת חֲנִיקָיו וַיִּלְדֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וַיִּשְׁלַח מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד דָּן ... וַיִּשָּׁב אֶת כָּל הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת לוֹט אָחִיו".

נם וישן שומר ישראל

רבקה לוביץ

שיר לנפילות. נשאתי עיני אל ההרים ולא בא עזרי.

אין לי עזר מעם ה' עושה שמים וארץ.

נתן למוט רגליי, נתן לנום שומריי.

הנה נם וישן שומר ישראל.

ה' לא שמר עליי, ה' לא הצל על יד ימיני.

יומם השמש היכה בי וירח בלילה.

ה' לא שמר עלי מכל רע ולא שמר את נפשי.

איך ישמור ה' את צאתי ובואי מעתה ועד עולם?

מדרש לאום מלאום

יעל וורגן

אמרה יעל: כל ימי הייתי מצטערת על מקרא זה: "ויאמר ה' לך שני גוים בבטןך ושני לאמים ממעך: ופרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר." (בראשית כה, כג). ושאלתי, הכי צד שמעה רבקה נבואה קשה זו, ואילו ישעיה שמע "לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיהו ב, ד)? וכבר אמר אברהם ללוט: "אל נא תהי מריבה ביני וביניך... כי אנשים אחים אנחנו" (בראשית יג, ח). ואם תאמרי, 'כל האחים שונאים זה לזה', הרי מצאנו שבכל דור, לאחר ששנאו, באו והתפייסו זה עם זה:

על בני אברהם נאמר, "ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו" (בראשית כה, ט).

ועל בני יצחק נאמר, "וינרץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צנארו וישקהו ויבכו" (בראשית לג, ד).

ועל בני יעקב נאמר, "ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכתתם אתי הנה כי למחיה שלחתי אלהים לפניכם" (בראשית מה, ה).

עד שבא דור בו לא שנאו עוד. ומי אלה? משה ואהרן, עליהם נאמר, "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" (תהילים קלג, א).

ושמעתי רוב העם ומנהיגיו אומרים: לנצח נחיה על החרב. והייתי מצטערת ובוכה עוד, על שמבכרים אותה הנבואה הרעה ששמעה רבקה, על פני הטובה.

עד שבא שיר לידי:

אאמינה גם בעתיד,

אף אם ירחק זה היום,

אך בוא יבוא – ישאו שלום

אז וברכה לאם מלאם.

ושמחתי שמחה גדולה שבא טשרניחובסקי והפך הנבואה הראשונה על פיה ועשאה כנבואה השנייה הטובה ממנה, ובכרתי גם אני להאמין בה בכל לבי ובכל מאודי.

והייתי הולכת ברחובה של עיר וקוראת בקול, וזועקת: יכול יוכלו שני העמים לחיות על הארץ הזו בשלום, לחלוק את ברכותיה ולהיות ברכה זה לזה!

כל האחים שונאים זה לזה - מדרש תנחומא שמות כז: "מי יתנדף פאח ליי" (שה"ש ח, א) את מוצא כל האחים שונאים זה לזה. קין שונא להבל... ישמעאל שונא ליצחק... עשו שונא ליעקב... השבטים שנאו ליוסף... ובאיזה אח אמרו ישראל

להקב"ה? כמשה ואהרן שנאמר "הֲיָה מָה טוֹב וּמָה רָעִים שְׂפָת אֲחִים גַּם יָחַד" (תהלים קלג,א). **אאמינה גם בעתיד** -מתוך
'אני מאמין' של שאול טשרניחובסקי בתוך 'חזיונות ומנגינות', אודסה, 1892.